

4. národná konferencia o environmentálnej výchove a vzdelávaní

Ministerstvo školstva SR a Fakulta prírodných vied Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre usporiadali v dňoch 15. – 17. 12. 2004 pri príležitosti 45. výročia vzniku univerzity 4. národnú konferenciu *Environmentálna výchova a vzdelávanie na školách v Slovenskej republike*.

Na organizácii podujatia sa podieľala Stála komisia pre ekologickú a environmentálnu výchovu a vzdelávanie na vysokých školách pri Ministerstve školstva SR, Ústredná rada pre environmentálnu výchovu a vzdelávanie pri Ministerstve životného prostredia SR a Ústav krajinnej ekológie SAV. Vedecmi konferencie boli prof. RNDr. Milan Ružička, DrSc., prof. RNDr. Juraj Hreško, PhD. a prof. Ing. Zdenka Rózová, CSc. (Katedra ekológie a environmentalistiky FPV UKF v Nitre), doc. Ing. Peter Plavčan, CSc. (Ministerstvo školstva SR) a doc. RNDr. Tatiana Hrnčiarová, CSc. (Ústav krajinnej ekológie SAV v Bratislave). Organizačný výbor bol zložený z pracovníkov Katedry ekológie a environmentalistiky, spoločného pracoviska Fakulty prírodných vied UKF v Nitre a Ústavu krajinnej ekológie SAV. Na podujatí sa zúčastnilo 160 pedagogických pracovníkov všetkých stupňov a druhov škôl v SR a hostia z Českej republiky.

Ciele konferencie

- Zhodnotiť aktuálny stav environmentálnej a ekologickej výcho-

vy a vzdelávania v SR so zreteľom na realizáciu odporúčaní prijatých na 3. národnej konferencii v roku 2001.

- Hľadať formy a priestor na uplatnenie environmentálnej a ekologickej výchovy:

- v predškolských zariadeniach a na základných školách (1. sekcia – garantka Mgr. Zuzana Pucherová, PhD.),
- na stredných školách, stredných odborných učilištiach a gymnáziách (2. sekcia – garantka Ing. Viera Vanková, PhD.),
- na vysokých školách a univerzitách tretieho veku (3. sekcia – garantka Ing. Monika Kaločaiová, PhD.),
- v rámci mimoškolskej výchovy a v mimovládnych organizáciách (4. sekcia – garant RNDr. Ján Jahn).

- Pripraviť systém postupného zvyšovania úrovne environmentálneho vedomia obyvateľstva.

Na konferencii odzneli iba vyžiadané referáty v pléne. S hlavným referátom *Koncepcia výučby v environmentalistike a ekológii na školách SR* vystúpil Milan Ružička, predseda Ústrednej rady pre ekologickú a environmentálnu výchovu a vzdelávanie pri MŽP SR a Stálej komisie pre ekologickú a environmentálnu výchovu a vzdelávanie na vysokých školách pri MŠ SR. Janka Dulayová, riaditeľka odboru pre styk s verejnosťou MŽP SR predniesla referát na tému *Výchova a vzdelávanie v pôsobnosti Ministerstva životného*

prostredia SR. Peter Plavčan, riaditeľ odboru vysokoškolského vzdelávania MŠ SR vystúpil s príspevkom *Doterajšie poznatky z environmentálnej výchovy a vzdelávania na vysokých školách*, Hubert Hilbert z Univerzity Mateja Bela v Banskej Štiavnici s príspevkom *Environmentálna a ekologická výučba v predškolských zariadeniach a na základných školách*, Pavel Sadloň, riaditeľ Gymnázia na ulici Ladislava Sáru v Bratislave s príspevkom *Výučba na gymnáziách, stredných a odborných školách* a Richard Meddal zo Spoločnosti environmentálnovýchovných organizácií *Spirála s príspevkom Stav a perspektívy z pohľadu environmentálnovýchovných mimovládnych organizácií*.

Pretože organizátori konferencie mali snahu podnietiť živý dialóg medzi účastníkmi, upustili od referátov v jednotlivých sekciách, tam sa prezentovali iba postery (spolu 50) a ťažiskom rokovania v sekciách boli posterové diskusie.

Usporiadanim tohto podujatia sa splnilo jedno z odporúčaní predchádzajúcej národnej konferencie. Odporúčania 3. národnej konferencie sa však nepodarilo v plnom rozsahu uplatniť v procese výučby a vzdelávania. Úspešnejšia bola realizácia odporúčaní zo sekcií, ktoré sa dotýkali čiastkových problémov. Väčšina odporúčaní bola akceptovaná čiastočne, niektoré aj v plnom rozsahu. Tie opatrenia, ktoré neboli v praxi akceptované a nestratili aktuálnosť, boli znova zaradené do záverov tejto konferencie.

V jednotlivých sekciách sa účastníci vyjadrovali k mnohým otázkam, ktoré sú spoločné pre všetky stupne škôl. Preto boli záverečné odporúčania zlučené do spoločných problémových okruhov. Poskytujú prehľad o stave a úrovni environmentálnej výchovy na všetkých stupňoch škôl a upozorňujú na špecifické problémy, ktoré na jednotlivých stupňoch

škôl bránia pri presadzovaní myšlienok prehĺbujúcich environmentálne vedomie.

Spracovala: **Marta Ciranová**

Záverečné odporúčania

K organizácii a priebehu konferencie

Účastníci konferencie oceňujú vytvorenie priaznivých podmienok na jej úspešný priebeh. Pozitívne hodnotili spôsob prezentácie formou diskusií pri vystavených posteroch a diskusie v sekciách. Konštatovali, že konferencia splnila svoj účel a odporúčajú pokračovať v jej organizovaní v trojročných cykloch. V medziobdobí považujú za účelné využívať možnosti diskusie na jestvujúcich webových stránkach (www.infovek.sk) a súčasne vytvoriť vlastnú stránku *Environmentálna konferencia*.

Odporúčajú zaradiť na plenárne zasadanie referát s oficiálnym stanoviskom Ministerstva školstva SR a Ministerstva životného prostredia SR o dosiahnutých výsledkoch pri realizácii environmentálnej výchovy a vzdelávania v Slovenskej republike za obdobie od predchádzajúcej konferencie. Účastníci považujú za účelné zaradiť na plenárne zasadanie diskusiu k hlavným referátom.

Účastníci konferencie vyslovujú poďakovanie organizátorom

z Fakulty prírodných vied Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre a oceňujú vysokú úroveň prípravných prác, organizácie a vecnej náplne sympózia.

Zvyšovanie environmentálneho vedomia

Na základe dlhodobých skúseností a diskusií je nevyhnutné premietať princípy zvyšovania environmentálneho vedomia na základných a stredných školách do všetkých predmetov, ktoré sa dotýkajú čiastkových problémov životného prostredia. Súčasne pretrváva potreba zavedenia predmetu *Environmentálna výchova*, ktorý by syntetizoval tieto poznatky do uceleného pohľadu na ekologické základy environmentalistiky. Zavedenie takto zameraného predmetu možno považovať za prvý krok k systémovému princípu postupného environmentálneho vzdelávania, od predškolského až po tretí vek. Jeho realizáciu odporúčajú účastníci modelovo overiť na vybraných školách Slovenskej republiky.

Napriek odporúčaniam troch predchádzajúcich konferencií sa nepodarilo presadiť nový samostatný predmet zameraný na ochranu človeka a prírody ako základ environmentálnej výučby. Ako výberový predmet sa zaviedla etická výchova. Je žiaduce, aby sa myšlienky zvyšovania environmentálneho vedomia stali tiež súčasťou etickej výchovy.

Poradné orgány ministerstiev

Stála komisia pre ekologickú a environmentálnu výchovu na vysokých školách pri Ministerstve školstva SR a Ústredná rada pre environmentálnu výchovu a vzdelávanie pri Ministerstve životného prostredia SR vykonali ako poradné orgány ministrov pri rozvoji a uplatnení ekologickej a environmentálnej problematiky na školách

všetkých stupňov a medzi obyvateľstvom veľký kus práce. Nie je však možné uspokojiť sa s doterajším zabezpečením efektívnosti a systematickosti ich činnosti. Účastníci odporúčajú tieto komisie zreorganizovať a zlúčiť do jednej spoločnej a súčasne v rámci ministerstiev zabezpečiť výkonný aparát a ekonomické nástroje na ich činnosť. Účastníci odporúčajú poverovať takto inovovanú komisiu aktuálnymi úlohami, medzi ktoré patrí:

- vypracovať stratégiu environmentálnej výchovy a vzdelávania obyvateľstva, menovite na školách všetkých stupňov, do r. 2015 a k tomu príslušný akčný plán na r. 2005 – 2006, za aktívnej spolupráce vybraných expertov zo všetkých stupňov škôl, ministerstiev a mimovládnych organizácií,
- inovovať prekonanú koncepciu environmentálnej výchovy a vzdelávania v Slovenskej republike a vypracovať akčný plán na jej realizáciu,
- navrhnúť nadrezortný otvorený systém koordinácie a podpory environmentálnej výchovy a vzdelávania so spresnením vzťahu a pozície vládnych a mimovládnych subjektov.

Skvalitnenie environmentálnej výučby

Tretie tisícročie vstúpilo do procesu výučby s novou informačnou stratégiou a realitou, ktorá umožňuje rýchly prístup k rozsiahlym zdrojom informácií a vedomostí. Nové vedomosti ešte stále treba sprístupňovať spolu s množstvom faktografických poznatkov, čo vyžaduje rozvíjať najmä pamäťovú stránku myslenia. Zameraním sa na aktívny prístup pri získavaní vedomostí sa bude rozvíjať tvorivé myslenie na základe syntetizujúceho a usmerňovaného výberu poznatkov.

Pokračovanie na strane 54

4. národná konferencia o environmentálnej výchove a vzdelávaní

Pokračovanie zo strany 4

Pri tvorbe nových učebných osnov bude nutné zamerať sa na také poznatky, ktoré umožnia cieľný vstup do nových i klasických informačných zdrojov, akými sú napríklad internet a knižnice. Umožní to znížiť objem učiva o množstvo faktografických údajov, ktoré sú v dostupných databázach. Poskytne to súčasne priestor na rozvoj tvorivého myslenia a aktívny prístup k získavaniu nových vedomostí. Otvára sa takto možnosť zaradiť do osnov výučby nové vedné odbory, ktoré vznikli a vznikajú.

Účastníci konferencie odporúčajú:

- aktualizovať učebné osnovy environmentálnej výchovy, ktoré sú prevažne zamerané na globálne problémy s tendenciou katastrofizácie environmentálnej problematiky; je potrebné rozvíjať nielen vzťah k ohrozenému ľudstvu a prírode, ale aj k zdravej krajine a všetkým živým organizmom,
- zefektívniť vyučovací proces na všetkých úrovniach vzdelávania vytvorením priestoru pre aktivizujúce formy výučby (vychádzky, exkurzie, pobytové programy v prírode, pestovateľské práce a i.), nové didaktické metódy (projektové, programové, tematické, alebo skupinové vyučovanie a pod.) a rozvoj alternatívnych škôl; pri takýchto formách výučby využívať spoluprácu s mimovládskymi organizáciami na základe schválených projektov,
- je potrebné, aby Štátny pedagogický ústav a jeho ústredné predmetové komisie v spolu-

práci s odborníkmi z praxe upravili učebné osnovy biológie, prírodopisu, geografie, ekológie, občianskej náuky a ďalších predmetov tak, aby sa posilnil kontakt s prírodou a zameranie na reálne problémy životného prostredia,

- prehodnotiť súčasné učebnice ekológie pre základné a stredné školy, ktoré sú spracované na neaktuálnej odbornej a aplikatívnej úrovni, bez priamej väzby na slovenskú krajinu a prírodu,
- vytvoriť v Slovenskej agentúre životného prostredia účinný informačný systém doteraz sprístupnených materiálov a dokumentácie k environmentálnej výchove,
- zlepšiť možnosť prístupu k odborným informáciám prostredníctvom dôveryhodných webových stránok a odborných časopisov (Životné prostredie, Enviromagazín, Geografia, Biológia a i.).

V rámci Kultúrnej a edukačnej grantovej agentúry MŠ SR sa darí zabezpečovať a podporovať prípravu a vydávanie učebných textov a pomôcok pre vysokoškolské štúdium. Účastníci konferencie odporúčajú rozšíriť túto možnosť aj na nové metodické a učebné pomôcky pre všetky stupne škôl vrátane materských.

Koordinátor environmentálnej výchovy

Účastníci konferencie podporujú vytvorenie funkcie koordinátora environmentálnej výchovy na základných a stredných školách. Je potrebné súčasne zabezpečiť pod-

mienky na jeho činnosť, zmeniť jeho postavenie na škole vytvorením časového priestoru na jeho aktívnu prácu.

Pre funkciu koordinátora je potrebné vytvoriť legislatívny rámec, ktorý vymedzí jeho úlohy a kompetencie a tiež ohodnotenie.

Samostatný predmet Environmentálna výchova, prípadne Environmentálna ekológia, nemá byť uzatvoreným systémom. Spôsob zvyšovania environmentálneho vedomia má byť v súčasnosti v kompetencii každej školy. Škola, ktorá je ekologicky, prípadne environmentálne zameraná a vyučovací proces sa tomu prispôsobuje, potrebuje mať koordinátora environmentálnej výchovy. V ostatných školách by nemal chýbať aspoň predmet Ekológia, alebo Environmentálna výchova.

Vzdelávanie učiteľov

Otázka uplatňovania environmentálnej výchovy a zvyšovania environmentálneho vedomia v rámci celoživotného vzdelávania je spätá s ďalším systematickým vzdelávaním učiteľov všetkých stupňov a druhov škôl, vrátane univerzít. V tejto súvislosti chýbajú projekty, ktoré by toto vzdelávanie zabezpečovali, prípadne aj v čiastkovej problematike.

Je potrebné vypracovať systém ďalšieho environmentálneho vzdelávania učiteľov na všetkých stupňoch pre získanie poznatkov z ďalších príbuzných predmetov, prípadne pre špecializáciu na rôzne odbory s environmentálnym zameraním. Na zabezpečenie tohto systému treba využívať aj sociálne fondy EÚ.

Vytvoriť na školách vhodné podmienky na ďalšie vzdelávanie učiteľov formou školení a pobytových programov v prírode, so zameraním na ekologickú a environmentálnu výchovu.

Účastníci deklarovali potrebu základného vzdelávania v proble-

matike environmentálnej výchovy pre všetkých učiteľov na všetkých stupňoch škôl.

Granty a projekty

Účastníci konferencie potvrdili nevyhnutnosť vytvorenia nadrežortného transparentného grantového systému, formou korektnej súťaže o verejné financie, na podporu projektov environmentálnej výchovy. Pre tento grantový systém treba zabezpečiť primeranú finančnú dotáciu a pridelenie grantu podmieniť verejnou prezentáciou výsledkov projektu.

Na Ministerstve školstva SR a Ministerstve životného prostredia SR zabezpečiť zvýšenú transparentnosť pri poskytovaní grantov a finančných prostriedkov pri zabezpečovaní mimoškolských celožitvých foriem environmentálneho vzdelávania, výchovy a osvetu.

Zjednodušiť agendu pri podávaní návrhov projektov, ktoré sú dotované nižšími finančnými čiastkami. Umožniť to väčšiu účasť mimovládnych organizácií.

Na podporu projektov environmentálnej výchovy realizovaných mimovládnyimi organizáciami zabezpečiť primerané finančné prostriedky.

Vysoké školy

Otvorenou zostáva otázka zavedenia predmetu obsahujúceho ekologické základy environmentalistiky ako súčasť všeobecného základu v prvých ročníkoch na všetkých vysokých školách, najmä však pre pedagogické odbory.

Odporúča sa zaviesť environmentálne zamerané prednášky pre doktorandské štúdium na univerzitách a technických vysokých školách.

Nadviazať kontakty medzi vysokými školami a Združením miest a obcí Slovenska na zabezpečenie

environmentálneho vzdelávania volených predstaviteľov samospráv. Umožniť vytvorenie poradenských centier na tento účel pri vysokých školách, prípadne v spolupráci so Slovenskou agentúrou životného prostredia.

Účastníci považujú za účelné zabezpečiť spätnú väzbu medzi absolventmi a vysokými školami, najmä so zreteľom na ich uplatnenie na trhu práce.

Špeciálne problémy

Odporúča sa zabezpečiť systém environmentálnej výchovy pre špeciálne školy a rómsku komunitu, kde tento systém výchovy abscentuje.

Posilniť environmentálnu výchovu na regionálnej úrovni z prostriedkov vyšších územných celkov.

Zdokonaliť a sprehľadniť systém rozdeľovania prostriedkov pre štátne zariadenia, ktoré sú pridelené samosprávami.

Zachovať sieť Centier voľného času v Slovenskej republike.

V materských školách ujasniť funkciu a obsahovú náplň mater-

ských centier pri zabezpečovaní environmentálnej výchovy.

Opatrenia na záver

Účastníci vítajú prípravu a vydanie zborníka materiálov z konferencie. Odporúčajú jeho vydanie v knižnej i elektronickej podobe a sprístupnenie účastníkom konferencie.

Odporúčajú publikovať záverečné odporúčania na webových stránkach zainteresovaných ministerstiev a súčasne v environmentálne a pedagogicky zameraných časopisoch (Životné prostredie, Enviromagazín a i.)

Odporúčajú usporiadať 5. národnú konferenciu o environmentálnej výchove a vzdelávaní na školách v Slovenskej republike v r. 2007. Prípravou a organizáciou poveriť na základe vzájomnej dohody Trnavskú univerzitu alebo Prešovskú univerzitu.

Z poverenia účastníkov konferencie redakčne upravil

Milan Ružička

